

Pascal

Emmanuel Camille Bernard

◆ bytový seminář, česky | francouzsky, vznik: 2. 1. 1984

◆ private seminar, Czech | French, origin: 2. 1. 1984

Pascal [1984]

[strojový, neredigovaný přepis – model Gemini 3 (flash/pro) – únor 2026]

--- (1984-01-02 Emmanuel Camille – Blaise Pascal (1) [LVH240VA]_Kaz a_cleaned.flac) ---

Jiný hlas: 1. 7. 84, Francouz.

Blaise Pascal est l'un des personnages les plus extraordinaires du XVIIe siècle. Pascal je jedna z nejvýznačnějších postav 17. století. L'un des plus grands savants de l'histoire de l'humanité, jeden z největších myslitelů dějin lidstva, qui renonce à sa vocation de savant pour se consacrer à l'apologie de la religion chrétienne, člověk, který se zřekl své kariéry vědecké, aby se věnoval apologii svého křesťanského povolání.

En même temps, dans son apologie de la religion chrétienne, il utilise sa méthode de scientifique. Přitom ve své apologii křesťanského náboženství užívá svou vědeckou metodu. Il a déjà réfléchi sur le fonctionnement de la démonstration géométrique, uvažoval o funkci geometrického důkazu. Sur les expériences physiques, il a fait des expériences sur la pesanteur de l'air après celles de Torricelli, po Torricellim provozoval ty fyzikální experimenty, zemské tíže, gravitace. Il a l'expérience des controverses religieuses, il est du côté des jansénistes contre les jésuites. V té polemice náboženské stál na straně jansenistů proti jezuitům.

Les jansénistes, je ne sais pas si c'est connu, je veux dire... pas beaucoup. Les jansénistes insistaient beaucoup plus sur la grâce de Dieu et sur le salut. Jansenisté, nevím, jestli je to známé, ne moc.

Jansenisté podtrhovali hlavně moment milosti ve spáse člověka, milosti Boží. Et là, comme chacun sait, la morale des jésuites était plus souple. Zatímco morálka jezuitů opřená o jiný základ, o ten spolupráce člověka na vlastní spáse, byla poté v praxi velice pružná, až... (smích) On peut dire ça, oui. Dá se to tak říct, ano. C'était l'élève des jésuites. Já sám jsem žákem jezuitů.

Alors, son apologie de la religion chrétienne n'a jamais été terminée. Jeho apologie náboženství nebyla nikdy dokončena. Il en existe des fragments qu'on appelle les Pensées. Existuje řada zlomků, které nazýváme Myšlenky, pod tímto titulem také dnes u nás právě vyšly. Alors, ce que je vous propose de faire c'est de lire, de vous expliquer d'essayer de vous expliquer le mouvement, la progression de l'argumentation dans les Pensées et de lire quelques textes puisqu'il y a une traduction tchèque.

Pokusíme se teď společně sledovat postup, jakého užívá Pascal při své argumentaci v Myšlenkách.

Alors, dans la société où vit Pascal, dans la société des savants et des hommes de cour, il y a une attitude qui est très répandue qui est celle du libertinage. V té společnosti, v které Pascal žil, mezi učenici, vědci, panovalo toto ovzduší libertinismu neboli svobodomyšlnosti. Alors Pascal réfléchit, il vise à deux publics, ses amis les savants et les libertins qui ont pour principe la liberté du plaisir et pas la morale ni la religion. Když Pascal píše a uvažuje, má na mysli dvojí publikum, jednak vědce a jednak ty libertiny, svobodomyšlníky, kteří uvažují a žijí ve světě rozkoše, požitku a tak dále.

Son époque c'est celle où monte le rationalisme, donc un de ses buts est de montrer que la religion et la raison ne sont pas incompatibles. Pascal se pokouší prokázat, že náboženství a rozum nejsou nesmiřitelné. A to říká v době, kdy racionalita schází. Alors il commence par dire qu'il y a deux excès, refuser la raison ou admettre seulement la raison. Říká, že jsou dvě krajnosti, a to sice říká úvodem: odmítat rozum, a nebo připouštět, že pouze rozum je platný.

Si tout est soumis à la raison, la religion n'a plus rien de surnaturel. Jestliže vše je podrobeno rozumu, potom náboženství nemá v sobě nic nadpřirozeného. Et si la religion va contre la raison, elle est ridicule et tout le monde en rit. Jestliže však náboženství jde proti rozumu, je směšné. Alors il existe une tradition dans la théologie qui est celle des preuves de l'existence de Dieu. Existuje v teologii jedna tradice, a sice tradice důkazů existence Boží. Pour Pascal ces preuves n'ont pas d'importance parce que – et ça c'est la première distinction importante – c'est entre l'esprit et le cœur. Pro Pascala ty důkazy nemají vůbec žádnou důležitost, neboť – a to je první základní rozlišení – a to sice mezi srdcem a duchem. Duch a srdce. Les preuves de l'existence de Dieu, elles peuvent convaincre l'esprit une minute mais elles ne touchent pas le cœur profondément. Důkazy existence Boží mohou uspokojit ducha, aspoň na chvíli, ale

srdce se nijak netýkají.

Alors Pascal réfléchit, il veut convaincre, il ne veut pas démontrer, il veut convaincre. Pascal se nepokouší dokazovat, Pascalovi jde o to, aby přesvědčil. *Alors il réfléchit sur les différents modes de raisonnement.* A přemýšlí o různých způsobech uvažování. *Par exemple la façon dont les gens raisonnent dans leurs achats quotidiens ne sont pas les mêmes que ceux qu'on utilise dans une démonstration de géométrie.* Například způsob, jímž lidé uvažují o tom, co budou kupovat, nejsou ta uvažování, jichž lidé užívají, když například provádějí nějaký geometrický důkaz. *Alors il y a un texte là, c'est le texte de la page 2. Diverses sortes de sens droit.* To je jeden text na straně dvě. Různé druhy přímého smyslu.

Rozdíl mezi duchem geometrickým a duchem jemným. V prvním principy jsou takřka hmatatelné. *C'est ça, n'est-ce pas?* Je to ono? Není to ono? Rozdíl mezi duchem geometrickým... ano. *C'est le début?* Přesně tak. Různé druhy přímého smyslu, už to mám. Různé druhy přímého smyslu. V jednom jsou principy očividné, v druhém... Například v jednom jsou účinky vody, v nichž je málo principů. Ale důsledky jejich jsou tak jemné, že jenom krajní přímost ducha je dovede vystihnout. A tito snad by tedy nebyli velkými geometry, protože geometrie obsahuje velký počet principů a povaha ducha je asi taková, že by mohla dobře proniknouti až do základů a ani dost málo by nemohla proniknouti věci, v nichž je mnoho principů. Je tedy dvojí duch...

Hejdánek: No, to stačí.

Jiný hlas: *Je crois, les géomètres ils partent d'un petit nombre de principes.* Geometrii vycházejí z omezeného malého počtu principů. *D'axiomes, de définitions...* Z axiomů, definic a podobně. *Et ils peuvent à tout moment dans leur raisonnement retrouver la chaîne pour remonter aux principes.* A kdykoliv ve svém uvažování mohou navázat na ten sled, aby se vrátili k principům.

Jiný hlas: *Bon, par contre, dans l'esprit de finesse, on se trouve dans des situations si diversifiées* – naproti tomu v jemném duchu se člověk ocitá v situacích tak rozrůzněných, *que c'est plutôt, je ne sais pas ce qu'on peut appeler une intuition, qui permet de se débrouiller* – že je to, jestli snad to, co můžeme dejme tomu nazvat intuicí, nám dovoluje jaksi vypomoci a vyjít z nesnází.

Je ne sais pas, on peut poser la question à la compagnie, est-ce que dans les choix de la vie quotidienne, on n'a pas des axiomes et des définitions? Bon... Nevím, můžeme si jaksi pomoci, připomínat, jestli pak ve všedním životě máme nějaké axiomy a definice a používáme je. *On travaille à l'intuition, bon.* Zde se řídíme intuicí. Mhm. Můžeme pokračovat v textu. Nevím, jestli je to jasné, jestli jsou tam věci, které nejsou jasné, tak se lidé mohou zeptat. Tady ten text, co jsi teďka přerušil... jsou tady dva druhy.

Hejdánek: Jeden proniká až v hloubce důsledků principů, což je duch správnosti. Druhý pochopí velký počet principů a nemísí, což je druh duch geometrický. Jeden je síla a přímost ducha, druhý je šíře. A jedno může být bez druhého, protože duch může být silný a úzký, a může být také široký a slabý.

Jiný hlas: *Il y a des personnes qui sont d'excellents scientifiques et qui ne sont que des erreurs dans la vie.* Jsou lidé, kteří jsou skvělí vědci, ale v životě páchají mnoho všelijakých bot a omylů. *Et il y a des commerçants ou des capitaines qui sont remarquables dans leur spécialité, qui savent s'adapter à des situations nouvelles, mais qui ne peuvent pas expliquer pourquoi.* A jsou třeba obchodníci, skvělí ve svém oboru, kteří se dokáží rychle přizpůsobit novým situacím, ale kteří nedokáží vysvětlit proč.

Le but de Pascal, c'est de s'adresser au cœur des hommes. Pascalovým cílem je oslovit lidské srdce. *C'est de ramener la conviction, la persuasion.* Jde mu o to vzbudit přesvědčení, přesvědčit. *C'est de ramener les hommes à leur cœur.* Tedy přivést lidi k jejich srdci. *Mais ça, c'est une des fonctions de la raison.* Ale tohleto je jedna funkce rozumu, de la raison. *Dans le discours de Pascal, c'est convaincre les cœurs en passant par la raison.* V Pascalově řeči to znamená přesvědčit srdce cestou rozumu. Přes lidský rozum chce oslovit lidské srdce.

Dans la philosophie classique, dans celle de Descartes par exemple, il y avait l'entendement, la capacité de comprendre, le Verstand. V klasické filosofii, třeba descartovské, bylo to rozvažování, tedy schopnost porozumět, to jest Verstand. *Et la volonté, qui était la capacité de décision, donc la liberté.* Potom vůle, to je schopnost rozhodovat se nebo svoboda, vysloveně řečeno. *Cette distinction chez Pascal, c'est celle*

entre l'esprit et le cœur. U Pascala opakujeme, to základní rozlišení je jiné, a to sice duch a srdce, nikoliv rozum a vůle. *C'est la vieille problématique grecque de la persuasion, on peut tenir un discours parfaitement logique et que personne ne veuille l'entendre.* Jaksi to je starý problém, už v Řecku známý, že lze hovořit nebo mít řeč dokonale logickou, které přitom nikdo nerozumí. *Pour convaincre le libertin,* aby Pascal přesvědčil ty svobodomyšlníky nebo *libertinisty*, jak říkat, *il va lui montrer sa misère.* Pokouší se jim ukázat jejich bídu, tedy bídu člověka svobodomyšlného. *Le cœur a son ordre, l'esprit le sien.* 283.

Hejdánek: Duch má svůj vlastní řád, jenž postupuje principy a dokazováním. Srdce má jiný. Nedokazujeme, že máme být milováni, vykládající po pořádku příčiny lásky. To by bylo směšné. Jiný hlas: *Jésus-Christ, saint Paul ont l'ordre de la charité, non celui de l'esprit.* Ježíš Kristus, svatý Pavel mají řád lásky, nikoliv rozumu. *Car ils voulaient échauffer, non instruire.* Protože chtěli rozohnit, nikoliv poučovat. *Saint Augustin de même. Cet ordre consiste principalement à la digression sur chaque point qui a rapport à la fin, pour la montrer toujours.* Svatý Augustin rovněž. Tento řád záleží hlavně v odbočování při každém bodu, jenž směřuje k cíli, abychom ho měli stále na očích. *Comme on dit à quelqu'un qu'on l'aime, on le dit de dix façons différentes, on ne fait pas une démonstration géométrique.* Když někomu chceme říci, že ho máme rádi, můžeme mu to říct různým způsobem, ale jistě přitom nebudeme používat geometrického důkazu.

Pour convaincre le libertin, celui qu'on appelle l'esprit fort, il va lui montrer la misère de l'homme. Aby přesvědčil *libertinistu* nebo toho, který jinak je nazýván silným duchem, *l'esprit fort*, poukazuje mu na bídu, na ubohost člověka. *C'est le plan qu'a fait Pascal lui-même des Pensées.* 60. A to je rozvrh, který Pascal sám vymýšlí pro *Myšlenky*.

Hejdánek: Bída člověka bez Boha. To je ten rozvrh *Myšlenek*, jak sám redigoval. Druhá část: Blaženost člověka s Bohem. Anebo jinak: První část, že přirozenost je porušena z povahy té přirozenosti. Druhá část, že je vykupitel z povahy Písma.

Jiný hlas: *Alors, les jansénistes avaient un sens particulièrement important du péché originel et de la difficulté à être sauvés.*

Jiný hlas: *Jansenisté* byli zvláště vědomi tíhy a závažnosti prvotního hříchu a té potíže se spásou, která z toho plyne.

Jiný hlas: *Alors, pour montrer à l'homme sa misère, il faut... Pascal veut lui montrer sa place dans l'univers et montrer que tous les repères, toutes les références auxquelles il croit ne sont pas des vrais repères.*

Jiný hlas: Aby ukázal člověku jeho ubohost, *Pascal* mu chce ukázat jeho místo v *univerzu*, ve světě, a ukazuje, že všechny odkazy, všechny *reference*, v které člověk věří, nejsou pravé body, o které by se mohl opřít.

Jiný hlas: *Alors, pour ça, il y a... bon, dans l'univers que décrivait Aristote ou que décrivait la Bible, l'homme avait une place fixe, il pouvait se repérer, il était le centre de toutes choses. Or, il y a deux découvertes. Il y a la découverte de l'infiniment grand avec l'astronomie, et la découverte de l'infiniment petit qui commence avec Leeuwenhoek.*

Jiný hlas: V *univerzu*, jak ho popisuje *Aristotelés* nebo *Bible*, má člověk pevné místo. Člověk je středem všech věcí. Pak ale přišly dva objevy, a sice objev nekonečné velikosti, tedy nekonečně velkého, který přišel s *astronomií*, a potom objev nekonečně malého, který začíná s *Leeuwenhoekem*.

Jiný hlas: *Alors, bon, c'est cette situation dont l'homme a perdu les proportions par rapport auxquelles il pouvait se repérer. L'homme est perdu, jeté dans la nature. Et à cet égard, Pascal... dans un certain nombre de pages de Pascal, il décrit l'homme comme jeté dans le monde, sans repère, comme le décrit l'existentialisme moderne.*

Jiný hlas: Tedy v této situaci člověk ztratil ty rozměry, ve kterých se mohl nějak orientovat. Člověk je ztracen, vržen do přírody. A v tomto smyslu *Pascal* popisuje v některých částech *Myšlenek* člověka jako vrženého do světa, bez pevných bodů, způsobem, který velice připomíná moderní *existencialismus*.

Jiný hlas: *Il y a un texte que j'aime beaucoup... c'est le texte suivant... fragment soixante-douze.*

Jiný hlas: Je tam text 72. O poměru člověka k vesmíru. Vesmír viditelný a vesmír přírodní vědy. Nejsou-li pravé, není pravý člověk. Proti nim stojí pravé, v němž nalezneme velikou pokoru. Chce se člověk pokoušet se jedním nebo druhým? Nechť bez předsudků a s vážností uvažuje dlouho a hluboko, aby věděl a věda, jaký je to poměr. Ať uváží člověk celou přírodu v její vznešenosti a plné svrchovanosti, ať odvrátí pohled od nízkých předmětů, které jej obklopují, a ať pohlédne na ono zářivé světlo, které je jako věčná hvězda nad jeho hlavou. Že se mu tato jasná zář zdá být pouhým bodem proti dráze hvězd, nechejte jej, ať uvažuje, že i tato dráha je jen [nesrozumitelné] bod ve srovnání s dráhou, kterou opisují hvězdy v [nesrozumitelné].

Jiný hlas: *Alors, on peut s'arrêter pour l'instant. Ce qui est très important, c'est ce passage-là: le centre est partout, la circonférence nulle part.*

Jiný hlas: Velice důležité je tamto, že ten střed je všude a ten obvod nikde.

Jiný hlas: *C'est-à-dire l'homme est strictement dépourvu de repère.*

Jiný hlas: Tedy člověk je striktně zbaven pevného místa, pevného bodu.

Jiný hlas: *Ça s'oppose à la cosmographie ancienne où l'homme était le pivot autour duquel tout l'univers tournait.*

Jiný hlas: To je v protikladu k staré kosmografii, k tomu starému popisu světa, kde člověk byl osou, kolem které se všechno točí.

Jiný hlas: *Donc c'est une première humiliation pour l'intelligence, pour la raison de l'homme. On peut continuer sur le même...*

Jiný hlas: Čili to je takový první projev pokory nebo pokoření člověka před velikostí světa. Ať člověk, když se vzpamatoval, uvažuje, čím je proti tomu, co je ve vesmíru. Ať hledí na sebe jako na zbloudilce v tomto odlehklém koutě přírody a z tohoto těsného vězení, v němž žije, míním vesmír, ať si učiní správný úsudek o zemi, o království, o městech i o sobě. Co je člověk v nekonečnu? Ať zkoumá v tom, co zná, věci nejmírnější. Ať v nepatrnosti svého tělíčka ukáže části nade všechno přirovnatelně menší, nožky v kloubech, krev v těchto žilách, moky v této krvi, kapénky v těchto mokách, páry v těchto kapkách. A rozdělí-li ještě i tyto poslední věci, vyčerpá své síly v této představě a to poslední, k čemu dospěje, je nyní předmětem naší úvahy. Možná, že si pomyslí, že to je krajní malost přírody. V tomto bodě mu vymalují nejen vesmír viditelný, ale i nesmírnost přírody v rozmezí tohoto úlomku světa.

Dobrý, můžeme zastavit a o kousek dál, kde to začíná, o kousíček dál, asi o stránku: Co je tedy člověk v přírodě? Nic proti nekonečnu, všechno proti ničemu, střed mezi ničím a vším. Je nekonečně vzdálen od toho, aby pochopil krajnost věcí, a jejich principy jsou mu nadobro skryty v neproniknutelném tajemství, je stejně neschopen vidět i nic, z něhož povstal, i nekonečno, v němž je pohlcen.

Hejdánek: Stačí.

Jiný hlas: *Bon, déjà à ce niveau-là, il y a une... ça rend l'entreprise scientifique telle qu'elle était conçue par les Grecs ou par les rationalistes du XVIIe siècle, une tâche inutile.*

Hejdánek: Už tady z toho, co jsme četli, je zřejmé, že to, co řecké pojetí nebo vědci 17. století se pokoušeli provést, je zbytečné.

Jiný hlas: *Et bien finalement la seule façon, déjà on peut penser que pour Pascal, il ne le dit pas encore mais il le suggère, la seule façon pour l'homme de se raccrocher à un savoir, ça sera de se raccrocher à Dieu créateur de ses...*

Hejdánek: A jediná možnost podle Pascala pro lidské vědění, poznání, je přimknout se k Bohu a k jeho nekonečnu.

Jiný hlas: *Alors, si l'homme est perdu dans la nature, on peut au moins penser qu'il a un pouvoir de connaître là où il est situé, lui sur terre peut connaître quelque chose.*

Hejdánek: Jestliže je člověk v přírodě ztracen, lze aspoň předpokládat, že tam, kde je situován na zemi, může něco poznat.

Jiný hlas: *Il y a en l'homme un pouvoir de connaître, l'entendement, bon, il y a une volonté, il peut faire*

des choix en connaissance de cause, et ça, ça a l'air de tenir, ça a l'air solide.

Hejdánek: Je v něm schopnost poznání, tedy rozvažování. Je v něm vůle, může člověk volit, když zná věci.

A to, zdá se, má i docela solidní vzhled.

Jiný hlas: *La suite de l'argumentation de Pascal ça sera de montrer que tous ces pouvoirs sont des puissances trompeuses.*

Hejdánek: Pokračování jeho argumentace bude poukázání na to, že všechny tyto schopnosti jsou schopnosti klamné a omylné.

A teďka 83, 83. Máš?

Jiný hlas: *L'homme n'est qu'un sujet plein d'erreur, naturelle et ineffaçable sans la grâce. Rien ne lui montre la vérité. Tout l'abuse. Les deux principes de vérité, la raison et les sens, outre qu'ils manquent chacun de sincérité, s'abusent réciproquement l'un l'autre. Les sens abusent la raison par de fausses apparences et cette même piperie qu'ils apportent à la raison, ils la reçoivent d'elle à leur tour. Elle s'en revanche. Les passions de l'âme troublent les sens et leur font des impressions fausses. Ils mentent et se trompent à l'envi.*

Bon, ça c'est une description classique du pouvoir de l'homme dans toute la philosophie depuis les Grecs. Il y a les sens et il y a la raison.

Hejdánek: Tedy popis lidských schopností tak, jak je představovalo klasické pojetí už od Řeků: rozum, schopnosti a tak dále.

Jiný hlas: *Sauf que finalement après avoir dit que les sens nous trompaient un peu ou beaucoup, on sauvait toujours la raison, la philosophie sauvait toujours la raison.*

Hejdánek: S tím, že filosofie, když uznávala, že nás smysly klamou buď hodně, nebo málo, vždycky z toho dokázala zachránit rozum. Jestliže je v mysli to ostatní klamné, rozum zůstal na své výši.

Jiný hlas: *Le but de Pascal c'est de casser la confiance de l'homme dans sa raison.*

Hejdánek: Pascalovým cílem ovšem je rozbít lidskou důvěru v rozum.

Jiný hlas: *Alors il va faire tout un inventaire de toutes les erreurs que commet l'homme.*

Hejdánek: A teď předloží celý katalog omylů lidských.

Jiný hlas: *À partir de ça, toujours dans une perspective qui est extraordinaire chez Pascal, c'est qu'il a une perspective apologétique de la religion et que c'est en même temps un précurseur de la psychologie moderne.*

Hejdánek: Pascalova perspektiva je perspektiva apologetická, tedy obrana víry, a zároveň je to průkopník moderní psychologie.

Jiný hlas: *Par exemple, en ce qui concerne le pouvoir de l'imagination.*

Hejdánek: Například v bodě, kde se jedná o imaginaci, o představivost lidskou.

Jiný hlas: *Pour lui c'est l'imagination qui dicte, qui est la règle de la conduite des individus.*

Hejdánek: Podle něho představivost řídí lidské jednání, jednání jednotlivého člověka.

Jiný hlas: *Et c'est aussi l'imagination qui permet aux rois, qui n'ont pas vraiment le pouvoir, de se maintenir en place.*

Hejdánek: A to také představivost třeba dovoluje králům, kteří reálnou moc nemají, udržet se u moci.

Jiný hlas: *Il y a un texte par exemple, là, c'est le 82.*

Hejdánek: K tomu text 82. Teď tam říkají „představivost“, *l'imagination*, obrazotvornost, pojd'.

Jiný hlas: *C'est cette partie dominante dans l'homme, cette maîtresse d'erreur et de fausseté, et d'autant plus fourbe qu'elle ne l'est pas toujours; car elle serait règle infaillible de vérité, si elle l'était infaillible du mensonge. Mais, étant le plus souvent fausse, elle ne donne aucune marque de sa qualité, marquant du même caractère le vrai et le faux... Cette superbe puissance, ennemie de la raison, qui se plaît à la contrôler et à la dominer, pour faire voir combien elle peut en toutes choses, a établi dans l'homme une seconde nature.*

Les exemples sont très piquants.

Hejdánek: No, ty příklady jsou velmi pikantní.

Jiný hlas: *Je ne parle pas des fous, je parle des plus sages; et c'est parmi eux que l'imagination a le grand droit de persuader les hommes. La raison a beau crier, elle ne peut mettre le prix aux choses... Posez le plus grand philosophe du monde sur une planche plus large qu'il ne faut, s'il y a au-dessous un précipice, quoique sa raison le convainque de sa sûreté, son imagination prévaudra. Plusieurs n'en sauraient soutenir la pensée sans pâlir et suer.*

Il y a un autre exemple, c'est plus loin, où il dit que le plus grand philosophe du monde ne peut pas penser quand il y a une mouche qui tourne dans la chambre.

Hejdánek: Máme jiný příklad, že ani největší filosof na světě nemůže filosofovat v místnosti, když mu kolem hlavy krouží masařka.

Jiný hlas: *ou quand il a mal aux dents, a nebo když ho bolí zuby.*

Alors, cette l'imagination, elle est maîtresse chez les individus, obrazotvornost je vůdčí schopností v člověku. On se laisse porter par son imagination, člověk se nechá obrazotvorností unášet, et puis après on trouve une explication rationnelle, a potom teprve hledá a nachází rozumové vysvětlení. Ce qu'on appelle raison, c'est les effets de notre imagination, a tedy to, co se nazývá rozumem, jsou účinky naší obrazotvornosti.

Et l'imagination, elle est utilisée par le pouvoir, a obrazotvornost je užívána mocí, pour s'imposer aux sujets, aby se dokázala vnutit poddaným. To je velice radikální teze u Pascala. Le pouvoir est un fantôme qui ne marche que par l'imagination, moc je přelud, který funguje jenom díky lidské obraznosti. Tato teze se objevuje u Machiavelliho v podobě, že iracionální strach lidu z knížete jaksi drží ten lid na uzdě.

Il y a un texte un peu plus loin là sur les magistrats. Ano, v tom všem už jsme dobře poznali to tajemství. Červená roucha, hermelín, v němž jsou tito soudci vyparáděni jako tlusté kočky, paláce, v nichž jsou všechna ta božstva hnízděna, ty baziliky a rozlehlá náměstí... A kdyby lékaři neměli kvádra, a kdyby doktoři neměli kvádra a klobouky o čtyřech rozích a hodně volné a hodně objemné oděvy, nikdy by nebyli napálili svět, který nemůže odolat takto obdivuhodnému pohledu. Kdyby měli spravedlnost pravou a kdyby lékaři znali pravé umění léčebné, nepotřebovali by kvádra. Vznešenost těchto věd by sama byla dostatečně úctyhodná. Ale majíce jen domnělé vědy, musí se chopit těchto nicotných prostředků, které překvapují obrazotvornost, s níž mají co činit, a tímto způsobem si vynucují úctu. Jen u vojáků se to takto nepředstavuje, protože jejich povolání je založeno podstatněji; nemají jen roucha, mají sílu. A bylo by třeba rozumu velmi nezbytného, aby se neustoupilo člověku v paláci, obklopenému 40 000 ozbrojenci.

Hejdánek: Ještě můžeme dát... ještě kousek.

Jiný hlas: *Ce qui est très moderne, to, co je tady velice moderní na tom, když se pominou ty společnosti, na které to lze aplikovat rychle, je, že obraznost byla ve filosofické tradici s výjimkou Platóna podceňována. Tady je poukazováno na její velkou účinnost. Un des principes de conduite pour les individus et les sociétés, c'est l'imagination, jedním z principů chování pro lidi, určitě společnosti, je obrazotvornost. L'autre, c'est ce qu'il appelle la coutume ou l'habitude, jiným principem, kromě imaginace, je zvyk. Pascal žije ve společnosti uspořádané monarchisticky, kde moc krále nad poddanými je delegována Bohem. Tatáž moc, tentýž princip platí tam, kde se jedná o pána a poddaného i otce a dítě. Pascal je v tomto bodě velice revoluční, vysvětluje, že neexistuje žádných přirozených základů společnosti a že základem společnosti, to, na čem je společnost postavena, je zvyk.*

Est-ce que ça ne vous fatigue pas, les textes? Jestli vás neunavují ty citace, já myslím, že jsou dobré.

Hejdánek: Jsme velmi spokojeni.

Jiný hlas: *Ce sont nos principes naturels autres que des principes accoutumés? Jsou to naše přirozené zásady jiné než zásady navyklé? Et dans les enfants l'habitude qu'ils ont prise de l'habitude de leurs pères comme dans les animaux, a v dětech zvyk, který přijaly ze zvyku svých otců jako u zvířat. Une autre coutume nous donnera d'autres principes naturels, jiný zvyk nám dává jiné přirozené zásady. Cela se voit par l'expérience, to je vidět ze zkušenosti. Et s'il y en a de telles qu'on ne puisse effacer de la coutume contre la nature? A jsou-li takové, jež nelze vymazat ze zvyku proti přírodě? Cela dépend de la pente, to závisí na sklonu.*

Une des choses qu'on pense naturelle, c'est l'amour des enfants pour leurs parents, věc, která bývá obvykle považována za přirozenou, je láska dětí vůči rodičům. *Pascal* v tomhle je skandální, ukazuje, že i tohleto je ovoce zvyku, ovoce kultury. *Ce qu'ils craignent que l'amour naturel des enfants ne s'efface... quelle est donc cette nature qui peut s'effacer?* To, čeho se obávají, že přirozená láska dětí uvadne... jaká je tedy tato přirozenost, která může zaniknout? *La coutume est une seconde nature qui détruit la première*, zvyk je druhá přirozenost, která ničí první. *Mais qu'est-ce que la nature? Pourquoi la coutume n'est-elle pas naturelle? J'ai grand peur que cette nature elle-même ne soit qu'une première* zvyk, jako zvyk je druhá přirozenost. Velice se bojím, že tato přirozenost sama je jen první zvyk, jako zvyk je druhá přirozenost. *La seconde nature, c'est une nature acquise*, tato druhá přirozenost, to je tedy přirozenost získaná.

Jiný hlas: *Alors ensuite, il montre que*, potom ukazuje, že *Pascal* žije ve společnosti aristokratické. Čili princip, který lidi v jejich jednání vede, je sebeláska, láska k sobě. Nebo jinak řečeno pýcha nebo marnivost, duch marnivosti. Tady *Pascal* provádí jednak kritiku morální, jednak společenskou.

To je úžasné, že on zároveň oceňuje třeba na pýše i jistou pozitivní hodnotu. Společnost, kde není pýcha, kde není touha být lepší, vyniknout, jít dál, taková společnost se hroutí. Jansenisté měli své školy v známém klášteře, v ústavu *Port-Royal*, nejznámější z nich. Fragment 151, pardon, 150.

Hejdánek: ...ve vši poctivosti jako voják, jako školník, jako nosič, chce být se svým údělem spokojen.

--- (1984-01-02 Emmanuel Camille – Blaise Pascal (1) [LVH240VA]_Kaz b_cleaned.flac) ---

Jiný hlas: *Pascal s'attaque particulièrement à deux ou deux savoirs les plus constitués de son temps, qui sont les sciences et la philosophie.*

Pascal zvláště rafinovaně útočí na dvě oblasti vědění své doby, a to je *filosofie* a *věda*.

La philosophie parce qu'elle essaye de trouver une sagesse humaine sans Dieu.

Na *filosofii* útočí proto, že se pokouší získat nějakou moudrost bez Boha.

Alors il, les philosophes qu'il vise surtout, ce sont Montaigne.

Filosofem, kterého má na mysli, to je zvláště *Montaigne*.

Qui a trouvé un art de bien vivre sans se donner beaucoup de mal.

Který si objevil, jak dobře žít, a přitom si moc neubližovat.

Il s'attaque à Descartes parce que pour une raison, il ne dit pas que la science que crée Descartes n'a pas de sens. Je crois, je crois, ça c'est un avis personnel, qu'il a compris que le projet de Descartes, se rendre maître et possesseur de la nature, c'était destiné à remplacer le projet religieux.

Útočí na *Descarta*. Neříká, že *věda*, kterou *Descartes* zakládá, nemá smysl. A já osobně si myslím, že *Descartův* projekt, tedy projekt člověka jakožto pána a vlastníka přírody, byl tu proto, aby nahradil projekt náboženský. Tohle *Pascal* pochopil.

Alors là il y a des... ce qui est extraordinaire dans ces textes, c'est qu'ils sont très très courts et on peut rêver pendant des heures et des mois dessus parce que c'est des brouillons.

V těchto textech, které jsou krátké, ale o kterých může člověk hodně dlouho přemýšlet...

Hejdánek: Sázím proti těm, kdo prohlubují *vědy*. *Descartes*. Nemohu odpustit *Descartovi*. Byl by se v celé své *filosofii* velmi rád obešel bez Boha; přece však nemohl jinak, nežli mu přicvaknout jednu špetku, kterou byl svět uveden do pohybu. Potom se už o Boha nestaral. *Descartes* – nepotřebný a nejistý.

Jiný hlas: *Bon, en fait, quel est le statut de Dieu dans la philosophie du dix-septième siècle ? Bon, c'était de garantir que les vérités scientifiques restaient stables. Si Dieu est tout-puissant, il peut changer que deux plus deux égalent quatre en deux plus deux égalent cinq. C'est très ennuyeux pour le travail scientifique. La théologie rationnelle de Descartes, c'est comme une assurance que les vérités scientifiques ne vont pas bouger. C'est tout. Alors c'est très choquant pour Pascal qui est un mystique.*

Jaké bylo postavení Boha ve *filosofii* 17. století? Bůh byl zárukou toho, že vědecké pravdy zůstávají pevné a neměnné. Jestliže Bůh je všemohoucí, může změnit i to, že dvě a dvě jsou čtyři. A to je ovšem pro vědeckou práci velice nepříjemné a nevhodné. Racionální teologie *Descartova* je jakési pojištění, zajištění, že se ty vědecké pravdy prostě nepohnou. To je všechno. A to je šokující pro *Pascala*, který je

mystikem.

Bon, alors quelle est l'attitude qu'adoptent les hommes dans leur conduite en société ? Pascal pense en chrétien et on peut dire en existentialiste. La fin de toute la vie humaine c'est la mort. Eh bien, la façon dont il observe la conduite des hommes autour de lui, c'est de chasser cette pensée de la mort.

Tedy, jak se člověk chová ve společnosti, jaké způsoby chování přebírá. Pascal myslí jako křesťan a, my řekněme, jako *existencialista*. Tím posledním cílem, k čemu lidský život směřuje, je smrt. A způsob, jímž pozoruje chování lidí kolem sebe, je pokus zahnat tuto myšlenku na smrt.

Hejdánek: Povaha člověka. Nestálost, nuda, neklid. Kdo chce do hloubi poznat nicotnost člověka, ať uváží příčiny a účinky zábavy. Nuda. Člověk neshledává nic tak nesnesitelným jako úplný klid bez vášně, bez práce, bez rozptýlení, bez zaměstnání. Cítí pak svou nicotnost, opuštěnost, nedostatečnost, závislost, bezmocnost, prázdnotu. Hned se z hloubi jeho duše vynoří nuda, zádumčivost, smutek, omrzelost, nevraživost, zoufalství.

Zábava. Lidé se vydávají v nebezpečí i ve válce a z nichž vzniká tolik svárů, vášní, smělých i často špatných podniků. Poznal jsem, že všechno neštěstí lidské z jedné věci pochází, a to je z neschopnosti setrvat v klidu ve své jizbě. Poněvadž lidé nedovedli vyléčit smrt, bídu, nevědomost, napadlo je, aby byli šťastni, že na to nebudou myslet. Jediná věc, která nás těší v našich bídách, je zábava, a přesto je to největší z našich bíd. Neboť ona nám nejvíce brání, abychom o sobě přemýšleli a nepozorovaně nás ničí.

Bez ní bychom byli v nudě a tato nuda by nás nutila hledat spolehlivější prostředek, jak se z ní dostat.

Avšak zábava nás uspokojuje a dává nám dojít k smrti, aniž to cítíme. Vybíháme do nebezpečí a zábavy jen proto, že nás netěší zůstat doma. A když se zamyslíme, najdeme příčinu všeho našeho neštěstí, z nichž jeden velice podstatný, jenž spočívá v přirozeném neštěstí našeho slabého a smrtelného a tak ubohého stavu, že nic nás nemůže potěšit, když hlouběji o tom přemýšlíme.

Jiný hlas: *Alors il y a ça, c'est un très beau texte magnifique où il est très moderne. Par exemple, les hommes aiment le bruit et le remuement. Les hommes aiment ce qui remue : la chasse, le jeu etc. À la chasse on n'aime pas tuer l'animal, on aime que la chasse dure, on aime courir.*

Je to krásný text, v jedné větě připomíná, že lidé milují hluk. Lidé mají rádi vzruch, pohyb, jako lov, hru. Při lovu nemiluje člověk tolik zabíjení toho zvířete jako to honění a běhání.

Jiný hlas: a pobíhání kolem. *Même chose avec l'ambition sociale, avec la richesse* atd. Totéž se týká bohatství a touhy po společenském vyniknutí podobně. *Alors il y a des scènes...* a teďka závěr je, že lidské srdce je plné odpadků, zaneřáděno odpadky, se chce říci.

Bon... Alors quel que soit le divertissement... ať je ta zábava, rozptýlení jakékoli... no... ten poslední akt je krvavý, ať je komedie v předcházejících scénách jakkoli krásná. Padá hlava na zem, a to sice ne vždycky. *Alors je vais passer vite*, on pokračuje rychle, tady provádí Pascal analýzu institucí lidských, které spočívají, jak jsme viděli, na nějakém mínění a na síle. *Alors...* to samozřejmě může vést k tomu důsledku, k velice radikálnímu politickému myšlení. *Mais en fait il pense que...* Descartes je ten, který až k Rousseauovi došel nejdále v kritice společnosti. *Et il s'arrête brutalement...* a najednou se zničeho nic zarazí a řekne: občanská válka je to nejhorší možné zlo. *Tout d'un coup la critique sociale s'arrête...* a kritika společnosti mizí. To je ta kritika sociální v extrémní podobě, možná že je to takhle úplně v extrémní podobě.

Alors... veškerá tato analýza má za cíl ukázat na ubohost člověka. Člověk je ztracen v přírodě, jeho schopnost poznat je klamána obrazností, zvykem. Sociální aktivity jsou absurdní komedie, není žádné spravedlnosti a všechny společensko-politické instituce jsou jenom konvence, sice absurdní, kterým je však třeba poslouchat, abychom se vyhnuli válce občanské.

Alors... a tu najednou se jeho myšlení obrací. Co se týče metodologie Pascalovy, není to myšlení dialektické jako Hegelovo nebo Marxovo. Je to myšlení, kde existuje více rozdílných rovin nebo, jak říká on sám, rozdílných řádů. A tytéž fenomény mění svůj smysl, když se změní rovina, ve které jsme.

Například ubohost člověka, kterou jsme analyzovali, to je absurdita, je třeba se zabít, když není Boha.

Mais s'il y a un Dieu... ale je-li Bůh, tak tato bída slouží k tomu, aby člověka připravila na setkání s Bohem.

Zrovna tak poslušnost zákonů, konvenčních, absurdních. Lidé přesto poslouchají, aniž to vědí. Ale ten, kdo ví, poslouchá také, neboť má nějakou myšlenku ještě za sebou, za svou hlavou.

Alors... a teď Pascal převrací své hledisko a hledá, co je v člověku velkého. Lze ho snad srovnat s Descartem a jeho *Metafyzickými meditacemi*. Descartes pochybuje, destruuje všechny obsahy poznání, až do okamžiku, kdy nachází, že jakožto subjekt, který pochybuje, myslí a existuje, *cogito*. Podobný zlom nebo zvrát je u Pascala, ale sice v oblasti morální spíše než v oblasti poznání. To je text 397: „Ubohost člověka je veliká v tom, že poznává svou ubohost. Strom neví, že je ubohý. Ten, který uboží, poznává svou ubohost, a v tom jsem veliký, poznávaje, že jsem ubohý.“

Alors... a tady přichází ke slovu ten známý obraz myslící třtiny. Člověk je nejslabší ze všech tvorů v přírodě, ale má schopnost myslet. Dokonce jsou-li v jeho schopnostech i zdroje iluzí, člověk má instinkt pro pravdu a pro dobro.

Jiný hlas: V člověku je přítomné přání po dobrém, a to i tehdy, když to přání obrací k předmětům bezcenným. A tady se pokusí Pascal přesvědčit ty *libertinisty*. Převracení nebo převrat pro a proti, nebo převrat pro v proti, jak se tomu tak říkávalo... zvrát, změna hlediska, kde to, co bylo negativní, se jeví pozitivně a naopak. Změna pro a proti.

Například existence šlechticů. Pascal rozlišuje dvě věci: jednak to, co nazývá *grandeur de nature*, velikosti přírodní, skutečnou hodnotu lidí, a to, co nazývá *grandeur d'établissement*, velikost sociálního postavení, tedy skutečnost, že člověk je buď šlechtic, nebo přísluší k lidu. To všechno je otázka náhody, cizoložství tomu mohlo dát roli a podobně.

A teď k textu 337: „Lid ctí vznošené hodnosti, poloprozíraví jimi pohrdají, říkajíce, že zrod není přednost osobní. Prozíraví je ctí, nikoli myšlenkou lidu, ale myšlenkou skrytou. Pobožní, kteří mají více horlivosti nežli vědění, jimi pohrdají přesto, že je ctí prozíraví, protože pobožní posuzují podle nového poznání, které jim dává zbožnost. Ale dokonalí křesťané je ctí z jiného, vyššího důvodu. Tak přecházejí mínění z pro v proti podle poznání, které máme.“

Víme, že to vůbec není nějaké dialektické uvažování jako u Hegela nebo Marxe. To je rozdílnost pohledu, rozdílnost hodnoty, která záleží na stanovisku jednotlivců. Například je šílenství v lidském jednání, třeba v chování opilce, ale existuje šílenství křesťana, který se nechá sežrat lvy. Takže termín šílenství nemá žádný smysl.

Pascal, abychom si to teď trochu ujasnili, rozlišuje tři řády, ono slavné Pascalovo *trojí rozlišení*: řád tělesný nebo řád těl, což je řád třeba moci; dále řád duchů, kam patří vědec; a potom řád lásky, k němuž patří světec. 793 v tom jeho vydání: „Nekonečná vzdálenost těl od duchů je obrazem nekonečně vzdálenější vzdálenosti duchů od lásky, neboť ta je nadpřirozená. Všem stavům vznešenosti nemá úctu k duchu, ze všech vnitřních vznešeností ducha i těla nemá úctu k hnutí lásky, poněvadž hnutí lásky je jiného řádu. Všechna těla, moře, hvězdy, země i nebesa, nejsou rovna nejmenšímu z duchů, poněvadž duch zná toto všechno i sebe, kdežto těla nic. Všechna těla dohromady a všichni duchové dohromady se všemi svými výtvoři nejsou rovni nejmenšímu hnutí lásky, poněvadž láska je nekonečně vznešenější povahy. Ze všech těl dohromady nelze vydobýt ani nejmenší myšlenku, to není možné, myšlenka je jiného řádu. Ze všech těl i duchů nelze vydobýt hnutí pravé lásky, to je také nemožné, láska je jiného, nadpřirozeného řádu.“ To stačí.

Oč se Pascal pokusí: doposud mluvil k osobě, ke které se obrací, z hlediska řádu těl, z hlediska jeho zájmů. Snaží se porozumět tomu *libertinistovi*, jenž hledá pouze slast v životě a pokusí se mu nabídnout k výběru to nejvyšší dobro.

Jiný hlas: *Mais il va essayer de lui faire choisir le bien maximum.*

Jiný hlas: A pokusí se mu nabídnout k výběru to nejvyšší dobro.

Jiný hlas: *Et à partir de là, en espérant finalement le troisième ordre, l'ordre de la charité,*

Jiný hlas: a dospět k tomu třetímu řádu, řádu lásky,

Jiný hlas: *comme il y a une distance infinie*

Jiný hlas: neboť tak jako je nekonečná vzdálenost...

Jiný hlas: *on ne peut y accéder qu'avec la grâce de Dieu. Seule la grâce de Dieu peut permettre...*

Jiný hlas: Ize k němu dospět pouze skrze milost Boží. Pouze Boží milost může dovolit...

Jiný hlas: *il y a déjà une distance infinie entre les corps et les esprits. Et une distance infiniment infinie...*

Jiný hlas: a už je nekonečná vzdálenost mezi řádem těla a řádem ducha a je nekonečně nekonečná vzdálenost mezi řádem ducha a řádem lásky a tuto vzdálenost se on pokouší překonat.

Jiný hlas: *Alors, le but de l'apologie c'est de préparer les esprits à recevoir la grâce de Dieu, mais ça, Pascal n'y peut rien.*

Jiný hlas: A jde o to, aby v tom řádu ducha připravil duchy na to, aby dokázali přijmout řád lásky. V tomto bodu ovšem na to je Pascal krátký.

Jiný hlas: *Nous avons aussi la coutume, comme l'homme Blaise Pascal, après une heure et demi, nous avons une pause, un intervalle pour reposer.*

Jiný hlas: Máme také ve zvyku, jak říká *Blaise Pascal*, po té hodině a půl máme pauzu, interval pro odpočinek.

Jiný hlas: *Combien de temps?*

Jiný hlas: Jak dlouho?

Jiný hlas: *Ça dépend... combien de temps?*

Jiný hlas: Záleží na tom... jak dlouho?

Jiný hlas: *Je n'en ai pas encore pour trop longtemps, j'en ai encore pour une demi-heure.*

Jiný hlas: Ještě by tak na půlhodinky ještě zhruba. Tak přestávku teď.

Jiný hlas: *Alors, on fait une pause.*

Jiný hlas: No dobře, po pauze.

Ještě k těm třem řádům. *Comme il y a une distance infinie entre l'ordre des corps et l'ordre des esprits*, protože existuje nekonečná vzdálenost mezi řádem těl a řádem duchů, *et une distance infiniment infinie entre l'esprit et la charité* a nekonečně nekonečná mezi řádem ducha a řádem lásky, *par exemple entre le savant et le saint*. Například vzdálenost mezi vědcem a světcem. *Mais le but de Pascal sera de trouver des arguments qui s'adressent aux esprits* Cílem Pascalovým je najít argumenty, které se obracejí na duchy, *pour les préparer à l'ordre de la charité ou à l'ordre de Dieu*. Aby je připravil na řád lásky, řád Boží. *Alors, c'est là où intervient l'argument très célèbre du pari*. A tady přichází ke slovu ten známý Pascalův argument sázky. *Alors, cet argument du pari, c'est un argument entre autres, mais on en a fait à tort le centre des pensées*. Je to jeden z argumentů mezi jinými, poněkud neprávem se z něj učinil střed Pascalova myšlení.

Pascal se obrací k dvořanům, *libertinistům*, kteří mají ve zvyku krátit si chvíli hazardními hrami. Takže ten typ argumentace je jim blízký. 233, 233, máš to tam? Je to ono. Tedka by to chtělo začít tam...

zkoumejme tento bod a řekněme Bůh je nebo není. Bůh je nebo není. Stránka. On tvrdí, že 233. Ale to je strašně dlouhé. Tak asi odhadem druhá, třetí stránka, kde je: zkoumejme tento bod a řekněme Bůh je, nebo není. Ale na kterou stranu se nakloníme? Je to další odstavec, jeden z dalších odstavců: mluvm nyní podle názoru přirozených světů.

Mluvm nyní podle názoru přirozených světů. Je-li Bůh, jest nekonečně nepochopitelný, protože nemá ani částí, ani mezí, nemá k nám žádný vztah. Jsme tedy neschopni poznati, ani co jest, ani zda-li jest. Když tomu tak, kdo se odváží řešiti tuto otázku? Nejsme to my, kteří k němu nemají žádný vztah. Kdo tedy bude vyčítati křesťanům, že nedovedou rozumem odůvodniti své víry, oni, kteří vyznávají nauku, již nemohou rozumově odůvodniti? Prohlašují vykládající světu, že je to pošetilost, *stultitia*, a pak si naříkají, že ji nedokazují. Kdyby ji dokazovali, nestáli by ve slově. Jejich nedostatek důkazu právě ukazuje dostatek smyslu. Ano, ale i když to omlouvá ty, kdo nauku svou takto vykládají a zbavuje-li je to výtky, že ji vyznávají bez rozumu, neomlouvá to ty, kdo ji přijmou.

Zkoumejme tedy tento bod a řekněme: Bůh jest, nebo není. Ale kam se nakloníme? Rozum tu nedovede nic rozhodnout. Je tu nekonečný chaos, který nás rozdvouje. A zde se hraje v nejzazší krajnosti této nekonečné vzdálenosti, kde vyjde hlava nebo orel. Vsaďte si teď. Rozumně nemůžete učiniti jedno ani

druhé, rozumně nemůžete hájiti z obojího nic. Nekárejte tedy z nesprávnosti ty, kdož volili, neboť nic nevíte. Nikoli, ale vytýkám jim ne, že takto volili, ale že vůbec volili, neboť i ten, kdo volí hlavu, i druhý, stejně chybují. Oba chybují. Správné je vůbec se nesázeti. Ano, ale je třeba sázeti se. To není dobrovolné, jste v tom. Pro co se tedy rozhodnete?

Hejdánek: Hledte, protože je třeba voliti. Podívejme se, co se vás týká méně. Dvě věci máte v sázce, pravdu a dobro. A dvě věci máte dáti v sázku, svůj rozum a svoji vůli, své vědění a svou blaženost. A vaše přirozenost má se vyhnouti dvěma věcem, omylu a bídě. Vašemu rozumu se neubližuje, protože je nutně třeba voliti, ať se volí to či ono. Jedna věc je odbyta.

Ale vaše blaženost? Vsaďte se, že Bůh jest, a zvažme zisk i ztrátu. Uvažme o těchto dvou případech. Vyhrajete-li, vyhrajete všechno. Prohrajete-li, neprohrajete nic. Vsaďte se tedy, že jest, a neváhejte.

Jiný hlas: Hm.

Hejdánek: To je výborné. Ano, je třeba vsaditi se. Ale možná, že dávám v sázku příliš mnoho. Podívejme se. Protože stejná možnost výhry i prohry, kdybyste měli jen dva životy vyhráti za jeden, mohl byste se již vsaditi. Když byste však mohl vyhráti tři, měl byste hráti, protože jste nucen hráti, a byl byste nerozumný, jste-li už nucen hráti, kdybyste nedal v sázku svého života, abyste vyhrál ony tři ve hře, kde stejná možnost výhry i prohry. Ale tu jest věčnost života a štěstí. A je-li tomu tak, i kdyby bylo nekonečno možností, z nichž jediná aby byla pro vás, i tu byste měl vsadit jeden, abyste měl dvě. A jednal byste nerozumně, když jste nucen hráti, kdybyste odmítl dáti v sázku jeden život proti třem ve hře, kde z nekonečného množství možností jedna je pro vás, kdyby se mohla vyhráti nekonečnost života nekonečně šťastného.

Ale zde se může vyhráti nekonečnost života nekonečně šťastného, možnost výhry proti nekonečnému množství možností ztráty, a to, co v sázku dáváte, je konečné. Tu přestává každá sázka. Tam, kde nekonečno a kde není nekonečně možností, nekonečně možností prohry proti možnosti výhry, nemá se co váhat a je třeba dáti vše. A tak jsme-li nuceni hráti, je třeba zřici se rozumu a raději brániti život, je třeba zřici se rozumu a raději bránit život spíše, než dáti v sázku pro výhru nekonečna stejně možnou jako prohru zničená.

Jiný hlas: Hm.

Jiný hlas: *Il s'agit par d'un argument de théologie rationnelle.*

Jiný hlas: Jde tady o argument racionálně teologický.

Jiný hlas: *Ou point non? Dieu est incompréhensible.*

Jiný hlas: Bůh je nepochopitelný.

Jiný hlas: *Puisque notre logique, notre pouvoir de connaître est limité. Bon, essayer de, essayer d'avancer des preuves de l'existence de Dieu comme la théologie rationnelle n'a pas de sens.*

Jiný hlas: Neboť naše schopnost poznat je omezená. Pokoušet se rozvíjet důkazy existence Boží, jak to dělá racionální teologie, nemá smysl.

Jiný hlas: *Là, c'est un argument existentiel. On met, on met une vie et une infinité. C'est un pari truqué, mais... Et c'est très bien fait, voilà.*

Jiný hlas: Tady jde o argument existenciální. Jde o život a nekonečno. Samozřejmě, že to je sázka falešná, ale to pěkně vykroumali.

Jiný hlas: *Bien. Alors. Une fois qu'il a convaincu son libertin qu'il a intérêt à parier sur Dieu...*

Jiný hlas: Tedy, když už přesvědčil toho svého *libertina* o tom, že je v jeho zájmu, aby vsadil na Boha...

Jiný hlas: *Il doit le convaincre que renoncer à sa raison est raisonnable.*

Jiný hlas: Musí ho přesvědčit, že zřici se vlastního rozumu je rozumné.

Jiný hlas: *Voilà. Alors, la dernière, finalement le point où arrive la raison, c'est de reconnaître qu'il y a des choses qui la, qui sont au-delà de la raison et qu'il est de l'intérêt de la raison de parier pour elle, enfin contre elle-même sur ces choses.*

Jiný hlas: Vrcholem rozumu, rozumového poznání je poznání, že jsou věci, které rozum přesahují a že je v zájmu rozumu vsadit proti rozumu, proti sobě sama na tyto věci.

Jiný hlas: *Bon, et ça il y a ça dans un sens différent, par exemple chez Kant, le vrai usage de la raison, c'est de reconnaître le point où elle doit s'arrêter.*

Jiný hlas: Tady ve srovnání s Kantem jde o něco jiného.

Jiný hlas: *No, c'est un peu similaire à Kant, c'est-à-dire il y a un point, jusqu'à un certain point il y a la raison et au-delà il y a la foi.*

Jiný hlas: V tomto bodě je tady jistá podobnost s Kantem, že je nutno uznat bod, kde rozum končí.

Jiný hlas: *Bon, alors. Il y a... C'est là où sur, il y a deux concepts, il y a la raison et la foi.*

Jiný hlas: Objevují se tu tedy dva pojmy, a sice rozum a víra.

Jiný hlas: *Et la raison va avec l'esprit. Et la foi avec le cœur.*

Jiný hlas: Rozum jde ruku v ruce s duchem a víra se srdcem.

Jiný hlas: *Alors, alors comme il y a une distance infinie entre les deux, Pascal peut dire qu'il y a loin de la connaissance de Dieu...*

Jiný hlas: Jelikož mezi oběma řády je nekonečná vzdálenost, milovat Boha přesahuje poznání Boha.

Jiný hlas: *D'accord. Il y a loin de la connaissance de Dieu à l'aimer.*

Jiný hlas: Milovat, takhle, ještě jinak, milovat Boha je mimo poznání Boha. Je to dále, to jinde.

Jiný hlas: *Et puis Pascal explique qu'il y a trois moyens de croire. La raison, la coutume et... attendez c'est 245...*

Jiný hlas: 245, mimochodem, jestli bys to tam našel, to je v studii... 245, ano. Jsou tři prostředky věřit: rozum, zvyk, vnuknutí. Náboženství křesťanské, které jediné má pravdu, nepřijímá za své pravé dítky ty, kdo věří bez vnuknutí. Tady ještě místo vnuknutí, tady je poznámka, zjevení. Ne že by vylučovalo rozum a zvyk, naopak, ale je třeba otevřít ducha důkazům, utvrdit se v nich zvykem, ale s pokorou se oddávati vnuknutí, to jest zjevení.

Hejdánek: Je tam jednotný číslo?

Jiný hlas: Ne, *inspirations*.

Hejdánek: Jasně, *inspirations*.

Jiný hlas: Tady je vnuknutí, tady ano, vnuknutím, ano. Že vnuknutím, která jediná vede k pravdě a spáse. *Ne pas évacuer le sang du Christ...* aby nebyla vyprázdněna krev Kristova. Jo. *Au niveau de la coutume*, to je to, co můžeme nazvat vírou kulturní, to jest chodit do kostela tak, jako rodiče chodili. *Au niveau de la raison*, jde o ty důkazy Boha, celou tu racionální *theologii*. *Et au niveau de l'inspiration, de la révélation*, to je rovina té milosti, kterou jansenisté a Pascal považovali za nejdůležitější. Celá následující komentace se veškerá týká té roviny rozumu. Jde o to ukázat, že vyprávění Bible je absurdní, jestliže se na něj díváme tělesnými očima, ale že nabývá zcela jiného smyslu, jestliže přejdeme na úroveň...

--- (1984-01-02 Emmanuel Camille - Blaise Pascal (2) [LVH241VA]_Kaz a_cleaned.flac) ---

Jiný hlas: *Pascal* užívá řadu obrazů, které se týkají protikladu mezi jasností a temností. U *Descarta* to, co je světlé, jasné, to je to, co je rozlišené, pravda. Temné je to, co je falešné, mylné nebo špatně analyzované. *Pascal* vysvětluje, že jedno a totéž slovo *Bible* nebo jeden a tentýž skutek Ježíšův jsou temné, jestliže se na ně díváme v tom prvním stupni, na první úrovni tělesnými očima. Zatímco jsou jasné, díváme-li se očima ducha, duchovním vnímáním. 663... pardon, 571. Máte? Je to o těch prorocích. Ano.

Jiný hlas: Bůh, aby učinil mluvící národ vysvětleným a učinil jej strážcem tajných závětí, aby uvěřeno bylo *Mesiáš*i, bylo třeba, aby přicházel tak, aby byl nesen lidmi hodnověrnými, bedlivými a věrnými, lidmi horlivosti neobyčejné a známé veškerému světu. Aby se toto všecko zdařilo, vyvolil tento národ a svěřil mu prorocství, která předpovídají *Mesiáše* jako vysvoboditele a uštěďrovatele smyslného dobra, kterých tento národ miloval. Tak tento národ byl neobyčejně pro své proroky a vynesl před zraky všeho světa oně knihy, které předpovídají *Mesiáše*, věštice všem národům, že *Mesiáš* přijde tak, jak předpovězeno bylo v knihách, které se otevíraly všemu světu. A tak tento národ zklamán potupným a chudobným příchodem *Mesiášovým*, stal se jeho nejkrutějším nepřítelem. Takto jsme, jak národ na světě nejméně podezřelý, že by nám byl přízniv, a jak jen možno nejpršesnější a nejhorlivější k svému zákonu a k svým prorokům,

přináší jej neporušeně.

Jiný hlas: A teď přijde to pravé, o co šlo, o co tady jde.

Jiný hlas: Kdo jej zamítli a bičovali Ježíše Krista, který jimi byl pohoršen. Teďka ti, kdo přinášejí knihy, jež svědčí o něm a hlásají, že bude zamítnut a pohoršen. Tak potvrdili zamítající jej náznaky, že je to on a byl dokázán stejně i Židy spravedlivými, kteří jej přijali, i nespravedlivými, kteří jej zamítli, neboť jedno i druhé bylo předpověděno. Proto proroctví mají smysl skrytý, duchovní, jehož Žid byl nepřítelem pod smyslným, jehož byl přítelem. Kdyby smysl duchovní byl býval odryt, nebyli by schopni milovat jej a nemohli by ho nést, nebyli by tak horlivě zachovávali svých knih ani svých obřadů. A kdyby byli milovali tyto duchovní sliby a kdyby je byli zachovávali neporušeny až do *Mesiáše*, jejich svědectví by nebylo mělo té síly, protože by byli jeho přátelé.

Jiný hlas: Dobrý. Zase se tady setkáváme s tou věcí rozličných rovin. Ten, kdo čte *Bibli* jako román, jde o román, který nemá souvislost. U *Pascala* můžeme objevit celou teorii symbolismu. A v této rovině symbolické, tam zasahuje milost, tam se najednou stává všechno jasné.

Je tu tedy poslední problém, proč se Bůh vlastně schovává, proč se skrývá? Pro klasickou teologii, pro *Pascala*, Bůh se ukazuje, se zjevuje v přírodě. Zatímco *Pascal* říká: Bůh je Bůh skrytý. Jeho náboženská víra je nesnadná, neboť Bůh podle *Pascala* skoro nikdy nemluví k lidem. Je to náboženství tragické, neboť akt víry, to je sázka, a spása... spásy není vlastně nikdy dosaženo.

Tady bych se zastavil. Chtěl jsem se vrátit k tomu, jak jsou organizovány, uspořádány ty myšlenky *Pascalovy*. Celá druhá část se pokouší na základě teorie o dvojím čtení vysvětlit to, co nacházíme v *Bibli*. Mně se zdá, že je to jakožto *exegese* taková dost moderní záležitost, ale zdá se mi to méně důležité než první část, která je něco mezi existencialistickou a fenomenologickou analýzou. To je tak asi všechno, co jsem chtěl říci. Doufám, že jsem vás příliš neunavil.

Jiný hlas: *On a déjà souligné la distance sublime entre...*

Hejdánek: ...mezi čím, *entre la raison et l'amour*.

Jiný hlas: *Comme si cette sublime distance ne s'était jamais estompée.*

Hejdánek: Ano, je tady nekonečná vzdálenost a přitom existují tady přechody z jedné roviny do druhé.

Jiný hlas: *Il y a des sauts.*

Hejdánek: Jsou tam skoky, přeskoky. Skoky.

Jiný hlas: *L'impression quand on parle d'inspiration, de révélation...*

Hejdánek: ...se to rozostřuje, stírá poněkud ta nekonečná vzdálenost, protože to...

Jiný hlas: *L'inspiration peut s'effectuer ou bien dans l'ordre des esprits ou bien dans l'ordre de la chair.*

Hejdánek: ...může být buď vlastně ducha, rozumu a nebo... nebude mít ty póly nebo jenom tu inspiraci.

Jiný hlas: *Ce n'est pas, je crois, la possibilité, car elle ne pose pas des termes séparés. Par exemple, une fois que la personne a parié, fait le pari, ce qui est un acte irrationnel, enfin irrationnel, irrationnel, il y a encore besoin d'une quantité d'arguments rationnels pour fortifier la foi, pour se dire: bon, j'ai parié un moment, mon pari était quand même le bon.*

Hejdánek: Lidská osoba, sázka, to je... řekněme tomu milost, dotek a tak dále. Tam přechází k lásce k Bohu. Ale ta láska k Bohu, tam přece jenom jsou nějaké úvahy, rozvažování tam funguje dál, tentokrát proto, aby posílilo to setrvání v lásce Boží.

A to funguje jenom do toho okamžiku, kdy se sebevzdává. On tam sice výslovně říká, že je to vzdání rozumu a že je to rozumné se vzdát rozumu. Čili prostě abychom se vůbec vzdát rozumu mohli, musíme ten rozum mít. To je dost zajímavé. Když je někdo úplně blbej a rozum nemá, tak se ani toho rozumu nemůže vzdát.

Jiný hlas: *À un certain point, il faut que la raison renonce à elle-même. Mais ça veut dire que d'abord il faut avoir la raison. Si c'est quelqu'un qui n'a pas de raison, il ne peut pas. Le fait de renoncer à la raison à un certain point, c'est le produit de très longs raisonnements.*

Hejdánek: Čili opravdu pravda, že to zřeknutí se, vzdání rozumu, je ovoce dlouhého rozumového pochodu.

Jiný hlas: *Cette raison, c'est une expérience remarquable de la raison. La raison est toujours de telle nature qu'elle fait toujours la réflexion, la réflexion de son expérience.*

Hejdánek: Rozum jakožto takový se samozřejmě nevzdává, ale...

V cestě, v níž se rozum vzdává sám sebe, *la raison renonce à elle-même*, získává se na té vyšší úrovni, kterou přeskočil.

A teď má námitku proti té sázce. Že z tohoto pohledu té vyšší úrovně se některé argumenty stávají pozoruhodně nerozumnými. To je případ té sázky. Mně se zdá, že ta sázka je něco strašně nepovedeného. A jako taková, že je to doklad toho, že ta cesta, kterou podnikl *Pascal*, by neměla být následována.

Jiný hlas: *Ce qui est important c'est de comprendre pour comprendre l'usage de la raison, c'est l'histoire des différents ordres.*

Hejdánek: Chceme-li pochopit funkci rozumu, nesmíme zapomenout na ty tři roviny. Rozum vědecký není u *Pascala* hozen pod stůl.

Jiný hlas: *Mais il y a une fonction supérieure de la raison qui est la raison amenant à la foi.*

Hejdánek: Je tady ještě vyšší funkce rozumu, a to je rozum, který vede k víře.

Jiný hlas: *C'est la grande illusion de Pascal, parce que la raison ne peut jamais amener à la foi. La raison ne fait que réfléchir la foi.*

Hejdánek: No tak to je... on říká: nejsem pascalovec, nejsem věřící, v tom se shodujeme, on říká, že není ani pascalovec, ani věřící.

Jiný hlas: *Intelektuál.*

Hejdánek: Pouze akademik.

Jiný hlas: ... 267. C'est 267.

267.

267, ale to je asi 267 v jiném vydání.

Ale jdeme dál. 267. „Poslední čin rozumu je poznání, že jest nekonečně věcí, které jej přesahují. Je jistě slabý, nedospěje-li k tomuto poznání. Přesahují-li jej věci přirozené, co říci o nadpřirozených?“

No, no. *Je ne crois pas que la formulation exacte... il a raison, il a raisonnable pour la raison... c'est la citation exacte pour ce morceau. No, no, non. Ce n'est pas la citation.*

Je to přesná citace, prosím. Opravdu, ale není to tady tohle, je to někde jinde. *Voilà, c'est 272. 272.*

272 v tomto číslování. „Nic není tak podle rozumu jako toto popření rozumu.“

No, mais... *mon objection... No, no, no. Dobrý. Les choses raisonnables se font toujours dans le cadre de la raison. Le renoncement de la raison, ça veut dire qu'on est au-delà de la raison ou en outre.*

Au-delà de la raison. Za rozumem, mimo rozum. Za rozumem, ano, protože tady je řečeno nekonečno věcí, které jej přesahují. To, co je za ním. Takže moje otázka je, jestli to, co je za ním, je v rámci, nebo mimo rozum. Kde je ten bod, jestli je to v tom, co rozumíme, co je v rámci rozumu. Je to zdání rozumu, to je ještě v rámci rozumu, a teprve když to jde dál, tak najednou jsme mimo rozum. *Le renoncement à la raison, c'est encore dans le cadre de la raison et tout d'un coup ça me met au-delà de la raison.*

Oui.

A teď je otázka kdy? Kdy se dostanu mimo rozum, když to zdání je ještě v rámci rozumu? *Quand je passe au-delà de la raison, si le renoncement, l'abdication de la raison se fait encore dans le cadre de la raison?*

Moi, je ne fais que répéter Pascal, ce n'est pas forcément ma propre position. No, to nemusí být jeho stanovisko, pouze opakuje *Pascala*. *Je crois lorsque je crois, lorsque j'ai un acte de foi envers un être que je ne peux pas connaître puisqu'il est caché et que je ne peux pas démontrer puisqu'il est au-delà du monde naturel. Lorsque je me mets à croire en Dieu... Když věřím v Boha, v něhož věřím a jehož nemohu poznat, protože je skrytý, et que je ne peux pas analyser par la pensée, a nemohu ho analyzovat myšlením, neboť tento bod patří do řádu nadpřirozeného. Et au nom de cet être que je ne peux pas connaître et que je ne peux pas comprendre, je renonce à faire de la science.* Nemůžu ho poznat, a proto se zříkám té roviny vědění. *Nietzsche disait : je ne pourrais jamais pardonner au christianisme d'avoir*

perdu un homme comme Pascal. Říkal Nietzsche, nikdy neodpustím křesťanství, že ztratilo takového člověka, jako byl Pascal.

On n'a pas répondu. Neodpověděl na tu otázku. Je možné, že vrcholem, k němuž může rozum dospět, je uznat, že existují věci mimo něj? A potom se člověk vzdává rozumu. Není to rozumné, není to v rámci rozumu? *C'est encore dans le cadre de la raison. On peut connaître que la raison a des limites, qu'il y a des choses qui dépassent la raison, donc on renonce à la raison, mais c'est... on dépasse le cadre de la raison, on reconnaît que la raison ne suffit pas, donc ce n'est pas raisonnable.*

Oui, c'est le renoncement de la raison, donc ce n'est pas raisonnable. Je suis tout à fait d'accord que ce n'est pas raisonnable, mais il faut... le jansénisme, ils sont obsédés par le péché, le péché originel est partout. Et par la petite possibilité que la grâce de Dieu sauve les pécheurs. C'est une foi très étroite et un peu masochiste. Je to víra taková zúžená a trochu masochistická. Neodpovídá to na tu původní otázku, ale odpovídá to tak, že asi musí říct, že to skutečně není rozumné. *Dans le système, dans la pensée de Pascal, c'est parfaitement cohérent.* V tom pascalovském systému je to zcela důsledné a nijak si to tam neprotiřečí. Je to rozumné.

Jiný hlas: *Mais c'est une raison.*

Jiný hlas: Ale v tom smyslu, že *raison*...

Jiný hlas: *Le cœur a ses raisons que la raison ne connaît pas. Raison, le premier sens est argument.*

Jiný hlas: Pascal má tuhle větu, že srdce má své rezony, kterým ten rezon... kterým nerozumí. A v tomto případě to první, tam ty rezony, jsou to, co můžeme přeložit jako argumenty. A srdce má své argumenty, které rozum nechápe.

Jiný hlas: *C'est des raisons irrationnelles, des motifs irrationnels.*

Jiný hlas: *Raisons irrationnelles*, iracionální motivy.

Jiný hlas: *Srdce má své důvody.*

Jiný hlas: Srdce má své důvody. No dobře, tak to jsou prostě nějaké důvody, které jsou nesrozumitelné.

Jiný hlas: *On peut le trouver avec un index.*

Jiný hlas: S tím rejstříkem.

Jiný hlas: *Sophismes du cœur, paralogismes du cœur. Ils ne sont pas valables logiquement.*

Jiný hlas: Sofizmata srdce nebo paralogismy srdce, že ano. Nejsou platná logicky.

Jiný hlas: *Une conception que la vérité n'a rien de commun avec la raison.*

Jiný hlas: Pojetí, podle kterého pravda nemá nic společného s rozumem. On to potvrzuje, že to tak je, a pak říká, že je to strašné.

Jiný hlas: *Ce n'est pas un système cohérent, c'est une pensée tragique qui essaye de briser ses lecteurs. C'est un sado-masochiste.*

Jiný hlas: To není koherentní systém, to je tragické myšlení, ale není to koherentní systém. Je to tragické myšlení, které se snaží zlomit své čtenáře. Je to sadomasochistické. To ovšem bere zpět, co se řeklo předtím, že je to koherentní. Takže celý ten jeho systém je velice inkohherentní a že je to vlastně takový sadisticko-masochistický způsob, jak toho čtenáře či protivníka přesvědčit o své pravdě.

Jiný hlas: *On connaît la vérité non seulement par la raison, mais aussi par le cœur. Par ce deuxième moyen, on connaît les premiers principes. Cette impuissance de la raison...*

Jiný hlas: Poznáváme pravdu nejen rozumem, ale také srdcem. Tímto druhým způsobem poznáváme první principy a nadarmo rozumová úvaha, jež účasti v tom nemá, snaží se je přemoci. Tato nemohoucnost rozumu má tedy sloužit jen k pokoření rozumu, jenž by rád soudil o všem, nikoliv však k popírání naší jistoty, jako by jen rozum byl schopen poučovat nás. Dejž bůh, abychom ho naopak nikdy nepotřebovali a abychom všechny věci poznávali instinktem a citem. Ale příroda nám odepřela toto dobro. Dala nám naopak jen velmi málo takových poznatků. Všechny ostatní získány býtí mohou jenom rozumováním. To znamená, že ovšem jen člověk je zbaven jakékoli možnosti kontrolovat toto, co polyká jako to zjevení. Je nucen to strávit a nemá nad tím žádnou kontrolu.

Jiný hlas: *Est-ce que le cœur a une instance de contrôle?*

Jiný hlas: Má srdce nějakou instanci kontroly?

Jiný hlas: *Lorsqu'on a la foi, on a un autre usage de la raison... C'est le véhicule de la foi.*

Jiný hlas: Když někdo pro Pascala přijal ten skok víry, nabývá nového užívání rozumu, nového rozumování, které je racionální. Je to vozidlo víry. Srdce předchází víru. Vy jste řekl, že Pascal se tak děsí filosofie a vědy.

Jiný hlas: A nerozuměl jsem úplně dobře tomu, co jste říkal, že filosofie zachránila rozum, a také Pascal říká, že chtěl rozbít lidskou důvěru v rozum. *...que la philosophie a sauvé la raison, et aussi Pascal a dit qu'il voudrait casser la confiance humaine dans la raison.* Ale my víme, že například velké dílo Pascala jsou *Myšlenky*, jmenují se *Myšlenky*, a ty jsou předmětem filosofie. Francis Bacon například říká, že velké poznání vede k náboženství a malé poznání od náboženství odrazuje. To je také hnutí filosofie v době Pascala. Francis Bacon par exemple, la grande connaissance mène vers la religion, la petite connaissance refuse la religion. C'est aussi le mouvement de la philosophie dans l'époque de Pascal.

A má druhá otázka: Pascal – mystik, nebo nemystik? *Pascal mystique ou bien non-mystique?* Pro mě znaky mysticismu jsou například utrpení. Pascal velmi silně trpěl různými nemocemi během mnoha let. *...les marques pour le mysticisme est par exemple la souffrance. Pascal a très fort souffert par les diverses maladies pendant plusieurs années.* Nebo například Pascal pokračoval v linii mysticismu svatého Augustina. *Ou par exemple Pascal a continué dans la ligne du mysticisme de Saint Augustin.* Ale žádný mystik nemohl říci jako Pascal – a já jsem proti Pascalovi – že Bůh nemluví... k Bohu. *Mais aucun mystique ne pouvait dire comme Pascal, et je suis contre Pascal, que Dieu ne parle pas... vers Dieu.* Proč? Každý mystik dobře věděl, že cesta k Bohu, vize Boha skrze různé stupně nebo skrze okamžik... v Bohu je jednota s Bohem. Je to unio. Zatímco když Pascal proklamoval své myšlenky, tak to není cesta mysticismu. *Ce n'est pas le chemin du mysticisme.*

Lorsqu'on parle du rapport à la philosophie, il s'appuie tantôt sur les sceptiques, tantôt sur les stoïciens...

Takže námitka je, že tady on útočí na filosofii. Na filosofii útočil i svatý Pavel asi takovýmhle způsobem. *Saint Paul aussi s'attaque à la philosophie.* Takže také útočil, ale v té době, co byl Pascal, byl Bacon, který upozorňoval, že velké poznání vede k náboženství a malé poznání od něj odvádí. Že tedy filosofie – tak si to převádím – že tedy nevede od té první pravdy, od toho poznání. A pak je tu jeho dílo, které se jmenuje *Myšlenky*, a to myšlení samo jsou už reflexe. No, mystik nebo nemystik?

Pour le rapport à la philosophie, il s'appuie tantôt sur les sceptiques, tantôt sur les stoïciens, et il les fait se battre entre eux comme un dompteur de fauves pour montrer que finalement on n'en sort pas. C'est de là qu'est parti Pascal, de l'opposition entre les stoïciens et les pyrrhoniens ou sceptiques. En fait, il les fait s'épuiser pour montrer... Les stoïciens montrent la puissance de l'homme, les sceptiques montrent l'impuissance de l'homme, et il les fait se battre entre eux en montrant que pour détruire leur principe... Je peux dire que même pour la philosophie, il fait apparaître Dieu comme un sauveur, c'est le seul qui puisse faire sortir de cette contradiction.

Co se týče toho vztahu k filosofii, někdy se opírá o skeptiky, jindy o stoiky a pak je nechá zápasit mezi sebou jako krotitel zvířet. Aby ukázal, že se z toho nakonec nedostanou. Odtud právě vychází Pascal, z toho rozporu mezi stoiky a skeptiky. Nechá je vyčerpat se, aby ukázal... Stoici ukazují na sílu člověka, skeptici ukazují na nemohoucnost člověka. A nechá je, aby se potloukli mezi sebou a zničili své principy. Že i ve filosofii má Bůh funkci spasitele, zachránce a může tu filosofii z těch jejích věčných protikladů zachránit. To je právě ono – on tam na jedné straně tvrdí, že filosofie zachránila rozum, ale na druhé straně říká, že chce rozbít lidskou důvěru v rozum. Takže se snaží sám – filosofie zachránila rozum a on sám ho chce rozbít, chce rozbít tu důvěru v rozum. Protože to, co vyčítá filosofii, jmenovitě Descartovi, je, že by se chtěl obejít bez Boha. Dokonce tam, kde se bez něho neobejde, že to dělá stejně.

Hejdánek: No, ano.

Jiný hlas: Ano. A pak druhá moje námitka byla: Pascal – jestli se dá obhájit jako mystik, nebo nemystik. Každý mystik, který prodělal hodně utrpení – Pascal asi trpěl patnáct let zuřivými bolestmi – tak by se to do té augustiniánské linie vešlo. Ale žádný mystik nemůže tvrdit – a on říká, že je to metafora – že se

člověk nemůže sejít s Bohem.

Hejdánek: No, to jako každý mystik nemluví, že jo. Každý nemluví o unii, někdy mluví... počkej, málokdy. Jo, něco tam je.

Pour situer le rapport de Pascal par rapport à la philosophie de son temps, c'est un peu le rapport, je ne sais pas comment vous pensez Kierkegaard, Kierkegaard par rapport à la dialectique. Kierkegaard est anti-dialectique. Il montre qu'entre la vie de tous les jours et la vie historique et la vie éternelle, il y a une distance infinie. Il essaie de casser Hegel avec ça. Kierkegaard non plus ne fait pas une philosophie systématique, c'est un penseur, pas un philosophe peut-être, comme Pascal. Qu'est-ce que c'est que cela, le bien maximum, le bien maximum? Oh, c'était le... je voulais dire le souverain bien. Oui, c'est le... Oui, c'est deux... Non, et dans la conception de Pascal, c'est la vérité première ou c'est... Non, attendez, je crois que quand j'en ai parlé pour le pari, c'était pour dire, eh bien, vous avez de l'argent, vous avez un château...

Dalo by se říci, že podobný vztah k filosofii své doby měl Pascal asi jako Kierkegaard k dialektice. Kierkegaard je anti-dialektický, ukazuje, že mezi Bohem a člověkem je nekonečná propast. A tím se snaží rozbít Hegela. Kierkegaard taky netvoří žádný filosofický systém, není to filosof, nýbrž myslitel, jako Pascal. O nejvyšším dobru, *le souverain bien*. Když jsem o tom mluvil u té sázky, *le pari*, tak to bylo, abych řekl: máte peníze, máte zámek, máte milenky, a to se nedá srovnat s tím největším dobrem. To je v souvislosti s argumentem sázky. No, tak zvažte, jako u trhovce, zvažte toto zboží vzhledem k věčnému životu. Možnost různých dober, těch jednotlivých záležitostí, a co převáží. Je větší dobro a pak převáží to největší, to nejvyšší.

Jiný hlas: *Mais je suis d'accord avec votre interlocuteur, je n'aime pas beaucoup le pari. C'est la comptabilité transcendente. Quelqu'un d'entre nous qui parle de la comptabilité transcendente, peut-être ça passerait par Jean Brun, ce genre de raisonnement.*

Hejdánek: Taky nemá rád sázku. Kdo to nazval tím transcendentálním účetnictvím? To užívá strašně rád Radim, Radim Palouš, nevím, odkud to má. Radim, když mluví o Patočkovi... A v tom to právě je, že Bůh k nám nemá vztah, my k němu... v kontextu toho *Pascalova* textu. Vůbec žádný vztah, *il n'y a aucun rapport*. V tom přesném smyslu slova, v rámci toho řádu rozumu, to platí.

Jiný hlas: *C'est valable d'après Pascal dans cet ordre des corps, il n'y a aucun rapport.*

Hejdánek: Podle *Pascala* v tom řádu těl není žádný vztah k Bohu.

Jiný hlas: A co si Patočka myslí, že v tom to platí?

Hejdánek: V tom si to nemyslí.

--- (1984-01-02 Emmanuel Camille - Blaise Pascal (2) [LVH241VA]_Kaz b_cleaned.flac) ---

Jiný hlas: Smrt otevírá metafyzickou otázku.

D'après vous, Pascal n'a pas raison, n'a pas vérité contre les jésuites en ce qui concerne l'argument... dans cette lutte. Vous avez étudié chez ces jésuites?

J'ai été renvoyé d'ailleurs.

Tady *Pascalovi* k jezuitům, v čem to spočívalo, ten boj a v čem tedy měl nebo neměl pravdu. Pascal připomínal, že on je žákem jezuitů, tak on byl jaksi od jezuitů vyděděn.

Je crois que sur le fond théologique, la religion catholique assez ouverte proposée par les jésuites, moi je l'aime davantage.

Teologie katolická, jezuité, představovaná jako otevřená.

C'était une religion vivable.

Bylo to náboženství snesitelné, se kterým se dalo dobře žít.

Et que le jansénisme, surtout présenté par Pascal, est une religion tragique et invivable.

Zatímco *pascalovské* náboženství je tragické a vlastně nežitelné.

Sur la querelle précise entre les jansénistes et les jésuites, la morale que proposaient les jésuites... c'était avant tout de la morale, ce n'étaient pas des jeux de mots. Et là Pascal a raison.

Hlavní morálky, jezuitská morálka byla hra se slovy. V tomto případě měl Pascal pravdu.

V podstatě ti jansenisté byli takoví hrdinové. To byli pyšní lidi, ten *Port-Royal*, to museli být prostě zmítaní andělé.

Port-Royal, c'étaient des gens orgueilleux. C'étaient des anges superbes.

Podle toho *Port-Royal*, ty lidi byli pyšní, to byli takoví andělé, kteří byli zmítaní.

To nekonečně malé a nekonečně velké, to oni uvádějí někde *Pascala* a *Teilharda de Chardin*.

L'argument de Teilhard de Chardin est tout à fait valable. C'est vraiment quelque chose...

[nesrozumitelné] *Normalement quand on explique, on pense que Teilhard répond et cite celui de Pascal.*

L'effet de coïncidence que la vie de l'homme est avec toute la vie comme une poussière sur un petit grain de sable dans la myriade des galaxies. L'univers est hostile à la vie, froid, glacé. C'est comme s'il était contre la science moderne. En réalité, Teilhard dépasse cette distance pascalienne.

Pascalův spor je závažný. Člověk je v náručí obojího, vyneslo vědu někam... To je nekonečně komplikované a komplexní. To znamená nekonečně malé a nekonečně velké.

Život člověka je spolu s celým životem vlastně jen taková prachsedlina na nepatrném zrníčku v té myriádě galaxií. Vesmír je vůči životu nepřátelský, chladný, mrazivý. Že to je jakoby proti moderní vědě.

Ve skutečnosti ale *Teilhard* tenhle ten odstup pascalovský překonává. On vlastně *Teilhard* nemá tendenci být proti vědě, spíš ukazuje, jak se věda mění. Jeho vlastní postoj je proti *Pascalovi*.

Už se kdesi nudím, tak finišujeme. Ještě jestli dovolíte, spíše se zeptat než mluvit. Já mám dojem, že bychom si měli vzít k srdci tu pascalovskou inspiraci a někde se vrátit k rozporům s těmi pascalovskými jezuitty, k tomu geometrickému, jak to ukazoval, co to je, co se s tím dá dělat. Já vím, že je to nesmírně těžké.

Jiný hlas: ... *c'est la pensée géométrique*. De penser un triangle. Peut-être que l'on pourrait interpréter la *critique pascalienne* de ce genre de pensée comme une critique de la *pensée objectivante*. Je ne sais pas, c'est seulement... c'est une possible inspiration de votre lecture.

Jiný hlas: Je crois, je crois, si je me souviens, que la pensée, l'*esprit de finesse* et l'*esprit de géométrie*, ils ne pensent pas les mêmes objets. Et que pour penser, par exemple, ce qu'il essaie d'appliquer là dans les *Pensées*, c'est et l'*esprit de géométrie* et l'*esprit de finesse*. Et de s'en prendre à la subjectivité de la personne qui l'écoute et de faire des démonstrations.

Jiný hlas: [nesrozumitelné] encore une fois nous sommes très contents, nous sommes très heureux que nous puissions fêter... c'était une surprise. Non, bien sûr, et la reconnaissance... un maximum... fêter un anniversaire... encore une fois. Je dis à chacun... merci beaucoup.